

Diskuse o etice a právu v rámci IUCN

IUCN - The World Conservation Union - je jedna z nejstarších (založena r. 1948) a také největších mezinárodních organizací zaměřených na péči o přírodu (sdružuje 770 členských organizací ze 126 států, z toho 98 vládních organizací ze 64 států a 537 NGO). Letošní valné shromáždění IUCN se konalo v argentinském Buenos Aires ve dnech 16.-26. ledna 1994. Součástí této gigantické události, které se zúčastnilo více než 1100 lidí, bylo i dvoudenní společné zasedání Etické pracovní skupiny IUCN (založené r. 1984, vedené J. R. Engelem z USA) a Komise IUCN pro environmentální právo (založené r. 1988, vedené P. Hassanem z Pakistánu).

Na společném zasedání etiků a právníků vystoupilo s přednáškou celkem 13 lidí (jedním z nich byl i autor této zprávy), diskuse se zúčastnila většina ze zhruba 80 přítomných. Svoje poznatky a dojmy z této diskuse i z plenárního zasedání IUCN mohou zhruba shrnout do několik bodů:

- *Nebezpečnost řady regionálních i globálních vývojových trendů*, které by v blízké budoucnosti mohly vyústit v sociální, ekonomické, environmentální i vojenské katastrofy se všeobecně považuje za empirický fakt, stejně jako z toho odvozené konstatování, že tento vývoj není trvale udržitelný.

- *Strategii trvale udržitelného rozvoje*, resp. způsobu života, všichni přijímají jako jedinou prakticky realizovatelnou alternativu dosavadního nespokojivého vývoje. Konkrétní vymezení jejího obsahu je však stále předmětem diskuse a často velmi rozdílných výkladů. Není však sporů o tom, že problémy životního prostředí a rozvoje nelze vzájemně oddělovat nebo nadřazovat.

- *Péče o životní prostředí a přírodu* je považována za přirozenou součást

strategie trvale udržitelného způsobu života a pojem „ochrana životního prostředí“ se už neužívá.

- *Síla volání po globální etice*, která by zahrnovala všechny oblasti života člověka, tedy nejen jeho vztah k přírodě, nebo k životnímu prostředí. Tato globální etika vychází z pojetí „světobčanství“ („world citizenship“, nebo „planetary citizenship“). Měla by obsahovat základní lidské hodnoty, se kterými by se mohli ztotožnit pokud možno všichni obyvatelé naší planety. Mělo by se tedy stát jakýmsi „nejmenším společným jmenovatelem“ hodnot příslušníků nejrůznějších sociálních skupin, národů, států, kultur a civilizací.

- Zároveň se snahou po vytvoření a přijetí společné globální etiky roste důraz na zachování a rozvoj regionálních kultur i celých civilizací a respektování jejich svébytnosti. Diskuse vyústila v optimistický závěr, že prakticky ve všech velkých náboženských a filosofických systémech lze najít určité společné „všeobecně lidské hodnoty“, i když často „zakódované“ rozdílným způsobem; lze tedy tvořit navázat na tradici ze všech částí světa.

- Moje analýza lidských hodnot charakteristických pro evropsko-americkou civilizaci posledních století vedoucích k neudržitelnému vývoji byla přijata jako dostatečně výstižná, stejně jako můj návrh souboru hodnot, které by mohly být slučitelné s trvale udržitelným způsobem života (s tímto názorem se ztotožnili nejen přítomní Evropané a Severo- i Jihoameričané, ale také například profesorka buddhismu z Thajska nebo reprezentanti Zimbabwe a Keni).

- Budhisté prosazovali - a prosadili - názor, že *důležitější je soubor lidských hodnot, který by se měl stát součástí budoucí globální etiky, než cesty, jakými se k němu dopravují příslušníci*

různých náboženských a filosofických směrů, kultur a civilizací. Ukázalo se totiž například, že zatímco pro buddhisty je koncepce stvoření světa zcela nepřijatelná, přítomní křesťané naopak, žádný jiný výklad vzniku světa, člověka i základních etických norem nepřipouštěli. Tato dohoda o vzájemném respektování rozdílných kořenů těchto obecně akceptovatelných etických norem (lidských hodnot) je zřejmě základním předpokladem vzniku a přijetí globální etiky - její důsledné respektování ovšem vyžaduje toleranci, která také nepochybně musí patřit do globální etiky.

- Pro přípravu globální etiky má zcela zásadní význam *úzká spolupráce „etiků“*, tedy lidí zabývajících se hodnotami (často s hlavou v oblacích) s právníky (kteří jsou někdy příliš konzervativní). Zdá se, že v rámci IUCN existuje solidní základna pro takovou spolupráci.

- Komise IUCN pro environmentální právo pracuje velmi systematicky. Vychází z analýzy všech - i dílčích mezinárodních právních norem i dalších dokumentů, přejímá z nich již odsouhlasené etické principy, zabuduje je do vlastních návrhů a doplňuje o náměty etické pracovní komise IUCN i o náměty z jiných zdrojů. Tento postup „krok za krokem“ je zřejmě jediný možný.

- Jedním z podkladů diskuse byl i stručný *přehled etických principů obsažených v různých dokumentech*, který připravil J. H. Callewaert:

- *Universální deklarace lidských práv*, přijatá VS OSN r. 1948, která stanovuje povinnost každého vůči komunitě, ve které žije;

- *Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech OSN* zahrnuje mj. také povinnost „zlepšovat všechny aspekty životního prostředí a průmyslové hygieny“. (V návazné konvenci o občanských a politických právech 117 států OSN akceptovalo princip, že: „každá lidská bytost má inherentní právo na život“, implicitně tedy také na odpovídající kvalitu životního prostředí (úmluva vstoupila v platnost také r. 1976);

- *Stockholmská deklarace o životním prostředí člověka* („human environment“) z června 1972;

- *Universální deklarace práv lidí* (rights of peoples, Alžír, 1976) rozšiřuje lidská práva takto: „každý člověk má právo na respektování své národní a kulturní identity, na přírodní a kulturní bohatství“ apod.;

- *Světová charta přírody* (The World Charter for Nature, VS OSN, 1982) prohlašuje mj., že: „každá forma života je unikátní a vyžaduje respektování, a to bez ohledu na svoji cenu pro člověka... člověk se musí řídit morálním kodexem“;

- *Světová strategie ochrany* (World Conservation Strategy), připravená IUCN r. 1980, volá po novém mezinárodním ekonomickém pořádku, přijetí nové ekologické (resp. environmentální) etiky a stabilizaci lidské populace;

- *Studie Naše společná budoucnost* (1987) přijatá VS OSN dospívá k závěru, že přežití a „well-being“ lidí závisí na přijetí globální etiky;

- *Deklarace z Fontainebleu* (1988) definuje silný vztah mezi lidskými právy a právem životního prostředí;

- *Univerzální kodex* (Universal Code of Environmental Conduct), Bangkok, 1990 volá po globální konvenci o environmentálních právech a povinnostech.

Na tyto dokumenty navázala i Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro (červen 1992), ale také paralelně probíhající Globální forum, které mj. zdůrazňuje význam práv zvířat a hodnoty života (value of life), odsuzuje individualismus, nadměrnou spotřebu a utilitarismus a podporuje čestnost, nesobectví a toleranci.

● Komise IUCN připravila již 5. návrh *Mezinárodní konvence o životním prostředí a rozvoji* (International Covenant on Environment and Development), který aspiruje - i když to nebylo explicitně řečeno - na to, aby se stal základem budoucí *světové ústavy*.

● Některé problémy zůstaly nedořešeny, nebo dokonce opomenuty. Patří mezi ně především základní princip ochrany přírody. V úvahu připadají alespoň dva základní postupy:

- Vycházet z definování a legislativního zakotvení práv přírody tak, jak to návrh Konvence předpokládá. Nespornou výhodou je možnost navázat na tradici lidských práv a využít osvědčené soudní i mimosoudní mechanismy jejich prosazování. Tento princip však má, podle mého názoru, také zásadní nedostatky. Především dále prohlubuje nebezpečnou asymetrii mezi právy a povinnostmi. Dále je jen obtížně sla-

ditelný s evropskou tradicí právního myšlení vycházející z křesťanství: zatím co lze celkem uspokojivě přijmout pojetí „práv zvířat“ a snad i „práv rostlin“ (i když už tady nastávají obtíže), není dost dobře možné hovořit o „právech kamenů či hor“, o ochraně neživých částí přírody (přesto že pro „pohanské“ filosofie byl zřejmě tento způsob myšlení běžný). Navrhl jsem proto alternativné princip:

- Vycházet z definování odpovědnosti (nebo povinnosti) člověka ochraňovat živou i neživou přírodu ve všech jejích formách, postihy vyvozovat z případného porušování této povinnosti.

Environmentální (i obecná) etika prožívá bouřlivé období rozvoje, pod tlakem nutnosti. Je stále zřejmější, že hledání formulování a prosazení lidských hodnot umožňujících trvale udržitelný způsob života je klíčem k řešení těžkých regionálních i globálních problémů, před nimiž dnes lidstvo stojí. Tváří v tvář faktu přibližování se k limitům dnes užívaných paradigmat musíme hledat paradigma vhodné pro 21. století.

Josef Vavroušek

ARKA MARKETING

Large American company coming to the Slovak Republic in the Summer of 1994.
Looking for leaders with management/sales skills. If interested, write to:

ARKA Marketing
3721 Franklin Rd., Suite 313
Roanoke, VA 24014
USA